

Література

Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: Учебник для вузов. – 4-е изд., испр. и доп. / И.В. Арнольд. – М.: Флинта: Наука, 2002. – 384 с. Белехова Л.І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : 10.02.04 "Германські мови" / Лариса Іванівна Белехова. – К., 2002. – 476 с. Галич О.А. Теорія літератури / О.А. Галич, В.М. Назарець, Є.М. Васильєв; [за наук. ред. О.А. Галича]. – К.: Либідь, 2001. – 455 с. Кухаренко В.А. Практикум з стилістики англійської мови: Підручник / В.А. Кухаренко. – Вінниця: Нова книга, 2000. – 160 с. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту / В.А. Кухаренко. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 272 с. Кухаренко В.А. Кумулятивний образ и связность текста / В.А. Кухаренко // Вісник КНЛУ. – Київ, 2011. – Т. 14 № 1. – С. 59–69. Мороховский А.Н. Стилистика английского языка / [Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Лихошерст Н.И., Тимошенко З.В.]. – К.: Вища школа, 1991. – 272 с. Назарець В.М. Літературно-художній образ // О.А. Галич, В.М. Назарець, Є.М. Васильєв. Теорія літератури / За наук. ред. О.А. Галича. – К.: Либідь. – 2001. – С. 96-176. Приходько В.К. Выразительные средства языка: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / В.К. Приходько. – М.: Издательский центр "Академия", 2008. – 256 с. Уфимцева Н.В. Семантика слова / Н.В. Уфимцева // Аспекты семантических исследований. – М.: Наука. – 1980. – С. 5-80. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago: Chicago University Press, 1980. – 242 p.

УДК 811.111'373.43

ЖУЛИНЬСКА М.О.*(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)***ФРЕЙМОВИЙ АНАЛІЗ НЕОЛОГІЗМІВ КОНЦЕПТУ “ПРОГРАМИ”**

У статті розглядаються особливості утворення англійських комп'ютерних неологізмів концепту “ПРОГРАМИ” на основі фреймового аналізу. Виокремлено прототипні та периферійні фреймові моделі, що вербалізують досліджувані лексичні одиниці.

Ключові слова: когнітивний підхід, концепт, фреймова семантика, предметний фрейм, акціональний фрейм, компаративний фрейм.

Жулинская М.А. Фреймовый анализ неологизмов концепта “ПРОГРАММЫ”. В статье рассматриваются особенности образования английских компьютерных неологизмов концепта “ПРОГРАММЫ”. Выделены прототипные и периферийные фреймовые модели, вербализующие исследуемые лексические единицы.

Ключевые слова: когнитивный подход, концепт, фреймовая семантика, предметный фрейм, акциональный фрейм, компаративный фрейм.

Zhulinska M.O. Frame analysis of neologisms of the concept “PROGRAMS”. The peculiarities of creation of English computer neologisms in the concept “PROGRAMS” based on the frame analysis are considered. Prototypical and peripheral frame patterns verbalizing studied neologisms are defined in the article.

Key words: cognitive approach, concept, frame semantics, Thing Frame, Action Frame, Comparison Frame.

Характерною рисою антропоцентричної парадигми сучасного мовознавства є зміщення фокуса лінгвістичної уваги з власне мови на її носія та творця – людину та осмислення крізь призму людського чинника основних проблем мовознавчої науки.

Метою статті є виявлення головних аспектів утворення англійських комп'ютерних неологізмів концепту ПРОГРАМИ.

Розвиток інформаційних технологій сприяв створенню глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, яка поступово перетворилася на самостійне соціокультурне середовище. Розвиток Інтернету й інформаційних технологій має значний вплив на розвиток сучасної англійської мови, яка є головною і найшироковживанішою мовою Інтернету. Комп'ютерно опосередкована комунікація зумовила формування особливого лексикону, характерного для сфери новітніх технологій [Чирвоний 2010, с. 5].

Когнітивний підхід до розгляду засобів вербалізації певних інформаційних структур, що формуються у результаті пізнавальної діяльності, виявляється актуальним у зв'язку з бурхливим розвитком сфери інформаційних технологій і активізацією номінативних процесів у цій галузі.

У нашому дослідженні ми застосовуємо фреймовий аналіз лексики, який здійснюється дослідниками для виявлення інформаційних структур мислення, об'єктивованих у похідних словах. Фрейм конкретизує те, що для певної культури є характерним, типовим, а що ні, тим самим він організовує наше розуміння навколишнього світу. Фрейм є системою концептів, пов'язаних таким чином, що для розуміння будь-якого з них ми повинні розуміти цілісну структуру, до складу якої вони входять [Fillmore 1982, p. 111].

У нашому дослідженні ми використали запропоновану С. А. Жаботинською систему типових фреймових структур, компоненти яких трактують як понятійні сутності (концепти), об'єктивовані в категоріальних значеннях частин мови [Жаботинская 2000, с. 12-25].

Досліджувані нами одиниці співвідносяться з наступними типами фреймів: предметноцентричний, акціональний, асоціативний.

Предметний фрейм структурує інформацію про власні буттєві ознаки предметної суті (ХТОСЬ або ЩОСЬ). Цей фрейм представлений набором пропозицій, де ознака об'єднується з предметом зв'язкою є/існує [Жаботинська 2009, с. 77]. Його можна зобразити наступною схемою: (СТІЛЬКИ (ТАКОГО (ЩОСЬ ІСНУЄ))) (ТАК) ТУТ-ЗАРАЗ).

Акціональний фрейм виділений на основі пропозиції, що включає предмет-агенса та акт, що ним виконується, позначений дієсловами *діє/робить* [Жаботинська 2009, с. 78]. Цей тип фрейму представлений таким чином: ХТОСЬ (агенса) діє для ХТОСЬ (бенефіціанта) за допомогою ЩОСЬ (інструмент) на ЩОСЬ (пацієнт) – результат.

Компаративний фрейм, що виникає на основі ідентифікаційного фрейму, містить зв'язку *є як*, що об'єднує дві ролі – компаратив (референт, цільове поняття) як предмет, який порівнюють, і корелят (поняття-джерело) як предмет, з яким порівнюють. Фрейм представлений компаративними схемами тотожності, схожості і подібності, де модифікується предикат-зв'язка [Жаботинська 2009, с. 79]. Схема асоціативної фреймової моделі представлена наступним чином: ЩОСЬ – 1 (мислимий предмет) подібне ЩОСЬ – 2 (предмет, який використовується для порівняння).

Фрейми, що розглядаються, названі “базисними”, оскільки вони демонструють первісні, найбільш узагальнені принципи категоризації та організації інформації, вираженої за допомогою мови. Ця інформація стосується предметів світу, що відображається у свідомості людини, їх властивостей і їх реляцій один з одним. Поняття ПРЕДМЕТ є центральним для концептуальної мережі [Жаботинська 2006, с. 180].

Розглянемо реалізацію неологізмів концепту *ПРОГРАМИ* лексичними інноваціями у предметній фреймовій моделі. Аналізуючи комп'ютерні неологізми концепту *ПРОГРАМИ*, можна умовно розділити їх на два типи: негативні програми (*scumware* – *шпигунське ПЗ, призначене для спостереженнями за діями користувача*) і позитивні програми (*firewall* – *програма, що запобігає несанкціонованому проникненню хакера у комп'ютер користувача*). Відповідно можна побудувати наступні фреймові моделі: ЩОСЬ (комп'ютерна програма) є ТАКИЙ (негативна) діє ТАК (гальмують, заважають, пошкоджують комп'ютерну систему) діє ТУТ (у сфері інформаційних технологій); ЩОСЬ (комп'ютерна програма) є ТАКИЙ (позитивна) діє ТАК (вдосконалює комп'ютерну систему, запобігає діяльності вірусів) діє ТУТ (у сфері інформаційних технологій).

Проаналізувавши кількісні підрахунки неологізмів концепту *ПРОГРАМИ* (відібрано 39 лексичних інновацій), можна зробити висновок, що кількість програм, які характеризуються негативною якістю (25 неологізмів або 64 %), набагато перевищує кількість позитивних програм (14 лексичних інновацій або 36 %). Отже, більшість лексичних новотворів, охоплених концептом *ПРОГРАМИ*, позначають докучливі, або шкідливі програми, створені з метою наживи, вилучення інформації, або, пошкодження, наприклад: *annoyware* – *докучлива умовно безоплатна програма, яка постійно нагадує вам, що ви користуєтеся незареєстрованою копією програми і потрібно сплатити реєстраційний внесок. Після його оплати її реєстрації всі набридливі повідомлення зникають* (синоніми: *guiltware, nagware, bannerware, careware, fatware, freeware, public domain, shareware*); *Trojan horse* – *шкідлива програма, що видає себе за робочу*; *packet sniffer* – *програма, яка простежує рух інформації, щоб оволодіти паролями, номерами кредитних карток*; *password trap* – *програма на веб-сайті, що використовує легітимний на вигляд інтерфейс для оволодіння паролями користувачів*. Таке явище, можливо, пов'язане з тим, що на ті процеси, дії, предмети, які несуть шкоду, пізнавальна та словотвірна діяльність людини реагує більш активно.

Для захисту комп'ютерних систем, пошуку й виправлення пошкоджень, виникає все більше “позитивних програм”, хоча їх створення і не встигає за кількістю зростання “негативних”: *jargon filters* – “фільтри” електронної пошти, призначені для автоматичного стирання електронних послань, що містять незрозумілі слова, особливо професіоналізми і жаргонізми; *debugger* – програма, яку розробники застосовують для пошуку й виправлення помилок у програмах: “*This function simply returns a list of current running processes to the*

connected debugger. – Ця функція просто видає список поточних процесів підключеному налагоджувачу” [Пройдаков 2006, с. 268].

Концепт *ПРОГРАМИ* іноді персоніфікується і, здається, що вони діють самі, як реальні особи, тому для цього концепту можливо застосувати акціональну фреймову модель. Наступна схема демонструє акціональну модель взаємодії програм з іншими об'єктами сфери інформаційних технологій *ЩОСЬ-агенс* (програма) є *ТАКИЙ* (негативна) діє на *ЩОСЬ-пацієнс* (комп'ютерна система) з *ЩОСЬ-метою* (вилучити інформацію) досягається *ЩОСЬ-результат* (нажива, вилучення секретної інформації); *ЩОСЬ-агенс* (програма) є *ТАКИЙ* (позитивна) діє на *ЩОСЬ-пацієнс* (комп'ютерна система) з *ЩОСЬ-метою* (зберегти інформацію, виправити дефекти) досягається *ЩОСЬ-результат* (“лікує” пошкодження, зберігає, захищає від втручання).

Слід зауважити, що всі неологізми концепту *ПРОГРАМИ* репрезентуються акціональною фреймовою моделлю. В акціональному фреймі концепту *ПРОГРАМИ* найбільш акцентованими є слоти *ЩОСЬ-агенс*, *ЯКІСТЬ-ОЦІНКА* (є *ТАКИЙ*), *ЩОСЬ-мета* та *ЩОСЬ-результат*. Слот *ЩОСЬ-пацієнс* є фоновим.

Продемонструємо асоціативну фреймову модель концепту *ПРОГРАМИ*: *ЩОСЬ* (програма) подібна на *ЩОСЬ/ХТОСЬ*. Наприклад: *finger* – програма, що відображає всю інформацію про окремого користувача, або всіх користувачів в мережі (палець).

Наші кількісні підрахунки свідчать, що кількість неологізмів концепту *ПРОГРАМИ*, охоплена асоціативним фреймом, є досить значною (11 лексичних одиниць або 28 %), наприклад: *worm* – програма, один із видів шкідливого ПЗ (черв'як); *backdoor* – шкідливе ПЗ, яке створює або частіше маскує для атакуючого канал доступу в комп'ютерну систему (чорний хід, потайні двері); *icebreaker* – програма для злону (криголам); *rabbit job* – слаба програма (кролик); *spaghetti code* – заплутана програма (спагеті); *hungry puppy* – слаба програма (щеня).

Таким чином, всі лексичні інновації концепту *ПРОГРАМИ* охоплено предметноцентричним фреймом (100 %): всі вони діють у комп'ютерній системі (діють *ТУТ*), та, або пошкоджують її, або вдосконалюють (діють *ТАК*). Предметноцентрична фреймова модель концепту *ПРОГРАМИ* завдяки персоніфікації інтегрується в акціональну фреймову модель на 100 % (всі програми діють на комп'ютерну систему з певною метою), на 28 % – в асоціативну модель (подібні на *ДЕЩО*).

Висновки. Результати дослідження показують, що у предметному фреймі концепту *ПРОГРАМИ* найбільш акцентованими виявилися слоти *ЯКІСТЬ-ОЦІНКА* (є *ТАКИЙ*) та *СПОСІБ* (діє *ТАК*). Слот *ПРОСТІР* (діє *ТУТ*) є фоновим у даному фреймі. Отже, головними аспектами для створення лексичних новоутворень концепту *ПРОГРАМИ* є *оцінка-якість, взаємодія і її результат та асоціація* (порівняння).

Пояснення диспропорції у комп'ютерному лексиконі між кількістю негативних і позитивних лексем антропосемічного поля слід бачити у прагненні людини до вилучення інформації та, як результат, нелегальної наживи. Тобто, когнітивна діяльність людини в Інтернеті носить яскраво виражену негативну направленість.

Матеріали аналізу нових лексичних одиниць сфери новітніх технологій можуть використовуватися в дослідженнях неологізмів інших сфер суспільного життя. Перспективним вважаємо вивчення особливостей комп'ютерного лексикону і розкриття їхньої ролі як джерела поповнення словникового складу англійської мови в цілому, а також інших мов.

Література

- Жаботинская С. А.* Концептуальный анализ: типы фреймов / С. А. Жаботинская // Когнитивная семантика: матер. второй межд. шк.-семинара по когнитив. лингвистике, 11-14 сент. 2000 г. / отв. ред. Н. Н. Болдырев; редкол.: Е. С. Кубрякова и др.: В 2 ч. – Тамбов: Изд-во Тамбовского ун-та, 2000. – Ч. 2. – С. 10-13. *Жаботинська С. А.* Онтології для словарей тезаурусів: лінгвокогнітивний підхід / С. А. Жаботинська // Філологічні трактати. Сумський ДУ, ХНУ, 2009. – № 2. – Том 1. – С. 71-87. *Жаботинська С. А.* Посесивна конструкція і концептуальні трансформи / С. А. Жаботинська // Мова. Людина. Світ: До 70-річчя проф. М. П. Кочергана: зб. наук. статей / під ред. Тараненка О. О. – Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2006. – С. 178-192. *Зацний Ю. А.* Сучасний англійський світ і збагачення словникового складу / Зацний Ю. А. – Львів: Паіс, 2007. – 228 с. *Пройдаков Е. М.* Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, інтернету і програмування / Е. М. Пройдаков, Л. А. Теплицький // Вид. 2. – К.: Видавничий дім “СофтПрес”, 2006. – 824 с. *Чирвоний О. С.* Комп'ютерний лексикон сучасної англійської мови: структурний, семантичний, функціональний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. С. Чирвоний. – Одеса, 2010. – 17 с. *Fillmore Ch.* Frame semantics // *Linguistics in the Morning Calm* / Ch. Fillmore. – Seoul, 1982. – P. 111-137.